অধ্যায় ৩ ঃ বিবেকানন্দৰ ব্যৱহাৰিক বেদান্ত দৰ্শন

অধ্যায় গাঁথনি

৩.১ উদ্দেশ্য

৩.২ পৰিচয়

৩.৩ বিবেকানন্দৰ দৰ্শনত থকা প্ৰভাৱসমূহ

৩.৪ বিবেকানন্দৰ দৰ্শনৰ প্ৰধান ধাৰণাসমূহ

৩.৫ বিবেকানন্দৰ ব্যৱহাৰিক বেদান্ত দৰ্শন

৩.৬ মুক্তি লাভৰ বাবে চাৰিবিধ যোগ

৩.৭ অধিক জানিবলৈ

৩.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকেলোঁ

৩.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

৩.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি আপুনি -

- স্বামী বিবেকানন্দৰ জীৱন বৃত্তান্ত ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব,
- যিবোৰ প্ৰভাৱে বিবেকানন্দৰ ব্যক্তিত্বক গঢ় দিছিল সেই প্ৰভাৱবোৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব,
- বিবেকানন্দৰ ব্যৱহাৰিক বেদান্ত দৰ্শন সম্পৰ্কে চমুকৈ আলোচনা কৰিব পাৰিব,
- বিবেকানন্দৰ ব্যৱহাৰিক বেদান্তক ফঁহিয়াই চাব পাৰিব।

৩.২ পৰিচয়

এই অধ্যায়টোৱে আপোনাক প্ৰাক স্বাধীনতা কালত ভাৰতত বাস কৰা এজন প্ৰখ্যাত ভাৰতীয় চিন্তাবিদ স্বামী বিবেকানন্দৰ জীৱন আৰু দৰ্শন সম্বন্ধে অৱগত কৰাব। স্বামী বিবেকানন্দৰ ১৮৬৩ চনৰ ১২ জানুৱাৰী তাৰিখে কলিকতাত জন্ম হৈছিল। তেওঁক নৰেন্দ্ৰ নামেৰে সৰু কালত নামকৰণ কৰা হৈছিল। তেওঁৰ দেউতাক বিশ্বনাথ দত্ত আৰু মাক ভুবনেশ্বৰী আছিল। তেওঁ কলিকতাতে স্কুলীয়া শিক্ষা লাভ কৰিছিল। তেওঁ ১৮৮৪ চনত বি.এ. পাছ কৰিছিল। তেওঁ পঢ়া-শুনা, শৰীৰ চৰ্চা, সংগীত চৰ্চা, সাহিত্য চৰ্চা, ঘোঁৰা দৌৰা, সাতোঁৰা, মল্লযুদ্ধ ইত্যাদি সকলো

দিশতে পাৰদৰ্শিতাৰ পৰিচয় দিছিল।

শৈশৱ কালৰপৰা বিবেকানন্দ বৰ ধাৰ্মিক আৰু অনুসন্ধিৎসু মনৰ আছিল। সেই স্বভাৱৰ বাবেই তেওঁ বহুতো ভাৰতীয় ধাৰ্মিক তথা পাশ্চাত্য চিন্তাধাৰাৰ গ্ৰন্থ ভালদৰে অধ্যয়ন কৰিছিল। ইয়াৰ পিছত তেওঁৰ জীৱনৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশটো আছিল যেতিয়া তেওঁ ১৮৮১ চনত দক্ষিণেশ্বৰত ৰামকৃষ্ণ পৰমহংসক লগ পাইছিল আৰু তেওঁকেই বিবেকানন্দই তেওঁৰ জীৱনৰ বন্ধু, দাৰ্শনিক তথা পৰামৰ্শদাতা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল। বিবেকানন্দই ভাৰতৰ প্ৰায় সকলো ঠাই পৰিদৰ্শন কৰি ভাৰতীয় লোকৰ প্ৰকৃত সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক অৱস্থাটো বুজি উঠিছিল। তেওঁ অনুভৱ কৰিছিল যে যদিও ভাৰতবৰ্ষৰ এক আধ্যাত্মিক মাহাত্ম্য আছে, তথাপিও ইয়াৰ দৰিদ্ৰতা আৰু সামাজিক ব্যাধিবোৰ আতঁৰাবলৈ ইয়াৰ সংস্কৃতি সক্ষম নহয়। ইয়াৰ বাবে এক আধ্যাত্মিক বিপ্লৱৰ অতিকৈ প্ৰয়োজন। সেইবাবে, তেওঁৰ গুৰু ৰামকৃষ্ণ পৰমহংসৰ মৃত্যুৰ পিছত বিবেকানন্দই এই আধ্যাত্মিক নেতৃত্বৰ দায়িত্ব লৈছিল। তেওঁ ১৮৯৩ চনত চিকাগোত অনুষ্ঠিত ধৰ্মীয় মহাসভাত ভাৰতক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছিল। তাত তেওঁ হিন্দুধৰ্মক পৰিচয় কৰাই প্ৰায় সোতৰ দিন অবিৰতভাৱে এঘাৰটা বক্তৃতা প্ৰদান কৰিছিল। এইদৰেই তেওঁ হিন্দুৰ বেদান্ত আৰু যোগ দৰ্শনক ইউৰোপ আৰু আমেৰিকাত পৰিচয় কৰাই দিছিল।

৩.৩ বিবেকানন্দৰ দৰ্শনত থকা প্ৰভাৱসমূহ

যিহেতু বিবেকানন্দই অনুভৱ কৰিছিল যে ভাৰতীয় লোকসকলে লাহে লাহে আধ্যাত্মিক প্ৰমুল্যবোৰত বিশ্বাস হেৰুৱাই পেলাইছে সেইবাবে তেওঁ এক আধ্যাত্মিক জাগৰণ আনিবৰ বাবে ভাৰতীয় লোকসকলৰ সামাজিক, ধাৰ্মিক আৰু অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ বুজ লৈছিল। তেওঁ সেই সময়ত সমাজত প্ৰচলিত ধৰ্মীয় গোঢ়ামি আৰু অন্ধবিশ্বাসবোৰ আঁতৰাব বিচাৰিছিল। তেওঁ সমাজত বাস কৰা সাধাৰণ মানুহবোৰৰ মাজত এক আধ্যাত্মিক সচেতনতাৰ সৃষ্টি কৰি ধৰ্মীয় পৰিৱৰ্তনৰ সূচনা কৰিছিল।

বিবেকানন্দৰ চিন্তাধাৰা পৌৰাণিক হিন্দু দৰ্শনৰ পৰা বিশেষকৈ বেদান্ত দৰ্শনৰপৰা বিশেষভাৱে প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল। তেওঁৰ দৰ্শনৰ প্ৰধান চিন্তাধাৰা উপনিষদ আৰু বেদান্ত দৰ্শনৰ পৰা প্ৰভাৱিত হৈছিল। বেদান্ত দৰ্শনৰ পৰা তেওঁ ব্যক্তিৰ ধাৰণা, ব্যৱহাৰিক বেদান্ত দৰ্শনৰ ধাৰণা বিশেষকৈ সকলো বস্তুৰ মাজৰ ঐক্যৰ ধাৰণাটো বেদান্ত দৰ্শনৰ পৰাই গ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁ সময়ৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি বেদান্ত দৰ্শনক নতুনকৈ ভাঙনি কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছিল। বিবেকানন্দৰ মতে, মানুহে মোক্ষ বা নিৰ্বাণ লাভ কৰিবলৈ হ'লে আধ্যাত্মিক উন্নতিৰ প্ৰয়োজন। এই আধ্যাত্মিক উন্নতি তেতিয়া হ'ব যেতিয়া ব্যক্তিয়ে নিজকে বেদান্ত দৰ্শনৰ শিক্ষাসমূহ গ্ৰহণ কৰি নিজৰ জীৱনত তাক প্ৰয়োগ কৰিব।

বিবেকানন্দই বৌদ্ধ দৰ্শনৰ বোধিসত্ত নামৰ আদৰ্শৰ পৰা মানৱ কল্যাণৰ ধাৰণা, সম্যক কৰ্মান্ত, অজীৱ আৰু মানুহৰ হিত চিন্তা কৰা ইত্যাদি ধাৰণাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈছিল। তেওঁ আকৌ

খ্ৰীষ্টিয়ান ধৰ্মৰ মানৱ কল্যাণৰ বাবে কৰা কাম আৰু মানুহৰ প্ৰতি থকা মৰম-ভালপোৱাৰ আদৰ্শৰ দ্বাৰাও অনুপ্ৰাণিত হৈছিল। তেওঁৰ মতে— মানুহৰ মাজত থকা দেৱত্বৰ ধাৰণা, অসীম আত্মবিশ্বাস আৰু আশাবাদী বিশ্বাসে দৰাচলতে খ্ৰীষ্টিয়ান ধৰ্মত থকা ঈশ্বৰ ৰাজ্য (Kingdom of God) খনকে আঙুলিয়াই। ইয়াৰ উপৰিও ভগবৎ গীতাৰ নিষ্কাম কৰ্মৰ আদৰ্শইও তেওঁৰ ওপৰত অহৰহ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল।

কিন্তু তেওঁৰ জীৱনত সবাতোকৈ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল তেওঁৰ গুৰু ৰামকৃষ্ণ পৰমহংসই যিয়ে তেওঁৰ গোটেই জীৱন আৰু তেওঁৰ উদ্দেশ্যেক নতুনকৈ গঢ় দিছিল। ৰামকৃষ্ণই তেওঁক আত্মাৰ মহত্ব বা দেৱত্ব, ঈশ্বৰৰ অদ্বৈত, অস্তিত্বৰ একত্ব বা ঐক্য সকলো ধৰ্মৰ একতা ইত্যাদি সম্বন্ধে জ্ঞান দিছিল। ৰামকৃষ্ণই বিবেকানন্দক আধ্যাত্মিক শিক্ষা আৰু ধ্যান সম্বন্ধেও প্ৰশিক্ষণ দিছিল।

৩.৪ বিবেকানন্দৰ দৰ্শনৰ প্ৰধান ধাৰণাসমূহ

বিবেকানন্দ এজন ব্যৱহাৰিক বেদান্তিক যিয়ে ভাৰতীয় চিন্তাধাৰাক পুনৰুজীৱিত কৰিছিল। তেওঁৰ বেদান্তিক চিন্তাধাৰা কেৱল বিমূৰ্ত অধিবিদ্যামূলক ব্যৱস্থা নাছিল। সচৰাচৰ ব্যক্তিক আত্মাৰ সহায়ত নিৰ্দেশ কৰা হয়। কিন্তু বিবেকানন্দই ব্যৱহাৰিক আধ্যাত্মিকতাৰ কথা কৈছিল। যিকোনো এজন মানুহে যেতিয়া নিজৰ শৰীৰ সম্পৰ্কে চিন্তাচৰ্চা কৰে তেতিয়া তেওঁ মন সম্পৰ্কে পাহৰি যায় আৰু মন সম্পৰ্কে চিন্তাচৰ্চা কৰিলে শৰীৰ সম্পৰ্কে পাহৰি যায়। কিন্তু এই শৰীৰ আৰু মনৰ বাহিৰে ব্যক্তিৰ মাজত অমৰত্বৰ ধাৰণাটোও আছে। বিবেকানন্দৰ দাৰ্শনিক চিন্তাধাৰাত তলৰ কথাবোৰ লক্ষ্য কৰা যায়—

(১) বিবেকানন্দৰ দৰ্শনৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল অদ্বৈতবাদ। তেওঁৰ মতে, পৰম সত্তা হ'ল এক যি কেৱল বৰ্তমানতেই নহয়, বৰঞ্চ অতীত আৰু ভৱিষ্যততো একেই।

(২) বিবেকানন্দই নিজৰ দক্ষতাৰ ওপৰত বিশ্বাস কৰিছিল। সেইবাবে তেওঁ আনকো নিজৰ ওপৰত আত্মবিশ্বাস ৰাখিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল। তেওঁ বিশ্বাস কৰিছিল যে প্ৰত্যেক মানুহৰে ভিতৰত ব্ৰহ্মৰ শক্তি বিদ্যমান আৰু ধৰ্মই হৈছে প্ৰত্যেক মানুহৰ মাজত সঞ্জীৱিত সেই দেৱত্বৰ শক্তি।

(৩) তেওঁ বিশ্বাস কৰিছিল যে প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে নিজৰ জীৱনত ঈশ্বৰক (God) অনুভৱ কৰিব পাৰে।

(৪) ঈশ্বৰক অনুভৱ কৰিবলৈ প্ৰত্যেক মানুহক সহিষ্ণুতা গুণ লাগিব। কোনো ধৰ্মই ডাঙৰ বা সৰু, উন্নত বা অনুন্নত, বিশাল বা ক্ষুদ্ৰ নহয়। বৰঞ্চ সকলো ধৰ্মই একেটা সত্যক অনুসন্ধান কৰে।

(৫) বিবেকানন্দই প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ মাজত এক ভাল বা সু সম্বন্ধ স্থাপন কৰিব বিচাৰিছিল। সেইবাবে তেওঁক হিন্দু ধৰ্মৰ মাজত থকা মইমতালিবোৰৰ পৰা বহু ওপৰত আছিল।

তেওঁ তাৰ বাবে ১৮৯৩ চনত আমেৰিকাৰ চিকাগো চহৰত অনুষ্ঠিত ধর্ম মহাসভাত আন ধর্মৰ মানুহবোৰক ভাই-ভনী বুলি সম্বোধন কৰিব পাৰিছিল।

(৬) বিবেকানন্দই তেওঁৰ ব্যৱহাৰিক বেদান্ত দর্শনত সুন্দৰকৈ আলোচনা কৰা মানুহৰ আত্মাৰ স্বাধীনতাৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্রদান কৰিছিল।

(৭) সকলো আত্মাই প্রামাণিকভাৱে স্বর্গীয় বা পৰিত্র।

(৮) এই স্বর্গীয়তা বা পৰিত্রতাক প্রকাশ কৰাটোৱেই প্রধান উদ্দেশ্য। যিটো কেৱল অন্তর্ৱর্তী আৰু বহির্ৱর্তী স্বভাৱক বা প্রকৃতিক শাসন কৰিহে কৰিব পাৰি।

(৯) ব্যক্তিৰ অত্যাৱশ্যক প্রকৃত গুণ হ'ল সৎচিৎ আনন্দ (Pure consciousness) যি সৎ, মুক্ত আৰু নিত্য (Pure, free, eternal)।

(১০) ব্যক্তি এই অসীম সত্তাৰ অনুভৱৰ লগত এক আৰু এইটোৱেই সকলো ব্যক্তিৰ জীৱনৰ পৰম লক্ষ্য।

(১১) যিহেতু অসীম অনন্ত ব্যক্তি হৈছে সৎ যি দেশ, কাল আৰু কাৰণত্বৰ দ্বাৰা সীমিত নহয়। সেয়েহে প্রত্যক্ষগত ব্যক্তি হৈছে সসীম বা সীমিত।

(১২) যিমানে ব্যক্তিয়ে নিজকে অসীমৰ (Infinite) লগত এক বুলি অনুভৱ কৰে, সিমানে তেওঁ গোটেই মানৱ জাতিৰ লগত একত্ব অনুভৱ কৰিব।

(১৩) শিক্ষাই হৈছে ইতিমধ্যে ব্যক্তিৰ মাজত থকা পূর্ণতাৰ প্রকাশ।

(১৪) ধর্মই হৈছে ইতিমধ্যে ব্যক্তিৰ মাজত থকা দেৱত্বৰ প্রকাশ।

(১৫) মানৱ সেৱাই হৈছে ঈশ্বৰ সেৱা।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১। স্বামী বিবেকানন্দৰ জন্ম কেতিয়া হৈছিল?

_____

প্রশ্ন নং ১। তেওঁ স্কুলীয়া শিক্ষা ক'ত গ্রহণ কৰিছিল?

_____

প্রশ্ন নং ৩। তেওঁ ৰামকৃষ্ণ পৰমহংসক কেতিয়া লগ পাইছিল?

_____

প্রশ্ন নং ৪। ধর্ম মহাসভা কোন চনত অনুষ্ঠিত হৈছিল?

_____

প্রশ্ন নং ৫। বিবেকানন্দৰ দর্শন পৌৰাণিক হিন্দু দর্শনৰ দ্বাৰা প্রভাৱিত হৈছিল নে?

_____

প্রশ্ন নং ৬। তেওঁ বৌদ্ধ আদর্শৰ দ্বাৰা অনুপ্রাণিত হৈছিল নে?

_____

প্রশ্ন নং ৭। বিবেকানন্দৰ ৰাজনৈতিক দর্শনৰ প্রধান ধাৰণাটো কি?

_____

প্রশ্ন নং ৮। খালী ঠাই পূৰণ কৰক ঃ

(ক) শৈশৱতে বিবেকানন্দক _____ নামেৰে জনা হৈছিল।

(খ) বিবেকানন্দই _____ ক তেওঁৰ বন্ধু, দার্শনিক আৰু পৰামর্শদাতা হিচাপে গ্রহণ কৰিছিল।

(গ) ধর্ম মহাসভা _____ চনত আমেৰিকাৰ চিকাগো চহৰত অনুষ্ঠিত হৈছিল।

(ঘ) বিবেকানন্দক _____ বেদান্তিক নামেৰে জনা যায়।

৩.৫ বিবেকানন্দৰ ব্যৱহাৰিক বেদান্ত দর্শন

অদ্বৈত বেদান্তৰ পৰম্পৰা অনুসৰি বিবেকানন্দৰ ব্যক্তিত্বৰ মাজত বিদ্যমান অসীম সম্ভাৱনাৰ ওপৰত অটুত বিশ্বাস আছিল। তেওঁৰ বাবে অটল ব্যক্তি হ'ল এক অসীম উৎস যাক এটা সৰু বাকচৰ ভিতৰত বন্ধ কৰি থোৱা হৈছে আৰু সেই উৎসবোৰে নিজে নিজেই সেই বাকচটোৰ পৰা ওলাই আহিবলৈ চেষ্টা কৰে। ফলস্বৰূপে আমি সকলো সামাজিক ঘটনা পৰিঘটনা দেখিবলৈ পাওঁ। সকলো মানুহৰ মাজতেই তেওঁলোকৰ বর্তমান উন্নতিৰ স্থিতিতকৈ নিজকে অধিক উন্নত কৰিব পৰা সম্ভাৱনা থাকে। আমাৰ মাজত থকা সম্ভাৱনাবোৰক বিভিন্ন দিশত আগবঢ়াই লৈ যাব পৰা স্বাধীনতা তথা ক্ষমতা আমাৰ মাজত আছে। বিবেকানন্দই কৈছিল যে মানুহক সদায় মানসিকভাৱে বাস্তৱিক বা ব্যৱহাৰিক আৰু শাৰীৰিকভাৱে শক্তিশালী হ'বলৈ শিকাব লাগে। দ্বিতীয়তে, তেওঁলোকে যাতে কোনো ব্যক্তিগত আদর্শ লাগিলে যিমান মহান নহওক কিয়, অনুকৰণ নকৰে তাৰ প্রতি লক্ষ্য ৰাখিব লাগে। "Imitation, cowardly imitation never makes for progress. It is verily the sign of awful degradation in a man...do not imitate! Whenever you are under the thumb of others, you lose your own independence...Bring out through your own exertions what you have."

এইদৰে বিবেকানন্দই আমাক ব্যক্তিৰ এক গতিশীল আৰু ক্রমবর্দ্ধমান (dynamic and progressive) ধাৰণা প্রদান কৰিছে। তেওঁৰ ব্যক্তিক দৈৱিক আত্মা (divine spirit) বুলি কোৱাৰ ধাৰণাটো প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্য উভয়লৈ এক মহান উপহাৰ। ব্যক্তিয়ে নিজৰ আত্মাৰ মাধ্যমেদি বিশ্ব আত্মাক অনুভৱ কৰিব পাৰে। কথো উপনিষদৰ মতে অদ্বৈত ব্রহ্ম, সৎচিৎ আনন্দ যি চিৰদিন

শান্ত আৰু বিনন্দীয়া সকলো সসীম ব্যক্তিৰ মাজত বিদ্যমান তথাপিও সেই ব্ৰহ্ম সকলোৰে ওপৰত। সেইদৰে বিবেকানন্দইয়ো কৈছিল যে নিজৰ মাজত সকলো মানুহে অসীম আৰু আত্ম সচেতনতা (self-consciousness) প্ৰতিফলিত কৰে আৰু মানুহৰ ব্যক্তিত্বত এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ হ'ল এয়ে যে ইয়াত এক প্ৰৱল আত্ম সচেতনতা থাকে যিয়ে মানুহক আন সকলো প্ৰাণীৰ পৰা পৃথক কৰে। ব্যক্তিয়ে নিজৰ অন্তৰ্দৃষ্টিৰ সহায়ত নিজৰ প্ৰকৃত সত্তা বা আত্মাক যি জ্ঞাতাও তাক তেওঁৰ মনস্তাত্ত্বিক তথা শাৰীৰিক গঠনৰ পৰা পৃথক কৰে। জীৱৰ মাজৰ পাৰ্থক্যসমূহ কেৱল এই মনস্তাত্ত্বিক আৰু শাৰীৰিক গঠনৰ ফালৰ পৰাহে হয়, আভ্যন্তৰীণ আত্মাৰ প্ৰকৃতি বা স্বভাৱৰ পৰা নহয়। প্ৰকৃতাৰ্থত আত্মা হৈছে সৎ, চিৎ, উজ্জ্বল আৰু ব্ৰহ্মৰ লগত অনুৰূপ। জগতৰ সকলো জীৱৰ আভ্যন্তৰীণ আত্মাসমূহ ব্ৰহ্মৰ লগত একে। কিন্তু তেওঁলোকৰ শাৰীৰিক আৰু মনস্তাত্ত্বিক গঠনৰ ফালৰপৰা ব্যক্তিভেদে তাৰ প্ৰকাশসমূহ ভিন্ ভিন্ হয়। সৎচিৎ আনন্দই সমস্ত বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডত উচ্চতম মুলসূত্ৰ হিচাপে বিৰাজমান, মাত্ৰ জীৱভেদে ইয়াৰ প্ৰকাশসমূহ বেলেগ বেলেগ হয়।

সৎচিৎ আনন্দই হ'ল সৌভাগ্য বা বিনন্দীয়া সুখ আৰু শুদ্ধ অস্তিত্ব। মানুহৰ স্পষ্ট বা প্ৰত্যক্ষগত দেহৰ ভিতৰত এটা সূক্ষ্ম বা উজ্জ্বল দেহ থাকে। এই উজ্জ্বল দ্ৰব্যটো মানুহৰ মৃত্যুৰ পিছটো অস্তিত্বশীল হৈ থাকে। বিশ্বাস কৰা হয় যে এই স্পষ্ট দেহটোক কিবা এটা ভৌতিক উৎসই ইচ্ছানুৰূপ গঢ় দিব পাৰে। এইটোকে আত্মা বুলি কোৱা হয় যাৰ মাজেদি উজ্জ্বল দেহে স্পষ্ট দেহৰ ওপৰত ক্ৰিয়া কৰে। বিবেকানন্দৰ মতে এই উজ্জ্বল দেহাই হৈছে সূক্ষ্ম দেহ বা ক্ষুদ্ৰ দেহ। ই হ'ল মনৰ আধাৰ। আত্মাৰ অস্তিত্ব হৈছে এই স্পষ্ট দেহ আৰু ক্ষুদ্ৰ দেহৰ বহু ওপৰত। "It is not the mind even; it works on mind, and through the mind, the body. You have an Atman, I have another, each one of us has a separate Atman and a separate mind body and through that we work on the gross external body"

স্বামী বিবেকানন্দই প্ৰত্যক্ষ ব্যক্তি আৰু প্ৰকৃত ব্যক্তিৰ মাজত এক পাৰ্থক্যকৰণ কৰিছিল। প্ৰত্যক্ষ ব্যক্তি শাৰীৰিক আৰু মনস্তাত্ত্বিক গঠনৰ দ্বাৰা গঠন হয়। প্ৰকৃত ব্যক্তি আনহাতে আত্মাৰে গঠিত হয়। তেওঁৰ মতে, "The Real Man, therefore is one and infinite, the omnipresent spirit. And the Apparent man is only a limitation of the Real Man. The apparent man however great he may be, is only a dim reflection of the Real Man who is beyond time and space. It was never bound and could not be bound. The apparent man, the reflection is limited by time, space and causation and is therefore bound...he appears to be bound, but really is not. This is the reality in our souls, this Omnipresence, this spiritual nature, this infinity. Every soul is infinite,

and therefore there is no question of birth and death."

বিবেকানন্দৰ এই প্ৰত্যক্ষ ব্যক্তি আৰু প্ৰকৃত ব্যক্তিৰ মাজত কৰা পাৰ্থক্যটো জোচিয়া ৰোইচেৰ আত্মা সম্পৰ্কে থকা মতামতৰ লগত একে। ৰোইচেৰ মতে— "A man has, as we sometimes learn, two selves– the inner and the outer, the nobler and baser. There is the natural man, who is by very essence evil, and the spiritual man, who is by nature good. It is to the natural man that the advice about self abnegation is given; it is to the spiritual self that the well-known words of Burns make their stirring appeal. The fleshly self is the root of all evil. The spiritual self belongs, by origin and by destiny, to a higher realm" উচ্চ আত্মা প্ৰকৃততে মই মুঠেই নহয়, কিন্তু মাত্ৰ আত্মাটোৰে স্থুল দেহটোৰ বিপক্ষেহে থিয় দিয়ে।

একে সময়তে, ছিগমাণ্ড ফ্ৰয়েদে যেতিয়া কোনোমতে অচেতন ধৰ্মী তত্ত্বৰ সুত্ৰ আৱিস্কাৰ কৰিছিল, বিবেকানন্দই তেতিয়াই কেৱল সচেতন ধৰ্মী অৱস্থাৰ কথাই কোৱা নাছিল, বৰঞ্চ তেওঁ অৰ্ধ-চেতনধৰ্মী আৰু অধি চেতনধৰ্মী অৱস্থাৰ কথাও কৈছিল। পাশ্চাত্য মনোবিজ্ঞানত অধি চেতনধৰ্মী অৱস্থা সম্পৰ্কে কোনো ধাৰণা নাই। কেৱল সদ্যহতে ড° ৰাইন আৰু আনবোৰ মনোবৈজ্ঞানিকে অলৌকিক প্ৰত্যক্ষৰ অস্তিত্বৰ সম্পৰ্কে কৈছে। বিবেকানন্দৰ ভাৰতীয় মনোবিজ্ঞানৰ ওপৰত দৃঢ় বিশ্বাস আছিল আৰু সেয়েহে তেওঁ কৈছিল যে, "The great task is to revive the whole man, as it were, in order to make him the complete master of himself. Even what we call automatic action of the organs within our bodies such as liver etc. can be made to obey our commands." তেওঁ মানুহৰ মনটোক শাসনৰ অনুগত কৰাত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছিল। সেয়েহে তেওঁ কেৱল চেতনধৰ্মীকেই অনুগত কৰি ক্ষান্ত থকা নাছিল। "Just as unconscious work is beneath consciousness, so there is another work which is above consciousness. When this super conscious state is reached man becomes free and divine, death becomes immortality, weakness becomes infinite power and iron bondage becomes liberty. That is the goal, the infinite realm of the super consciousness." ফ্ৰয়েদে কাচিৎহে অধি-চেতনধৰ্মী সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছিল। সেয়েহে, বিবেকানন্দই কৈছিল, "Consciousness is a more film between two oceans, the subconscious and the super conscious." তেওঁ আকৌ কৈছে, "What does consciousness matter! Why it is nothing as compared to the unfathomable depths of the subconscious and the heights of the super conscious" ব্যৱহাৰিক মনোবিজ্ঞানে পোন প্ৰথমে আমাৰ সকলো শক্তিক অচেতনধৰ্মীক শাসন কৰিবলৈ

পৰিচালনা কৰে আৰু বিবেকানন্দৰ মতে আমি এইটো কৰিব পাৰো। "But mind you, if the power of evil is in the unconscious so also is the power of good... True Psychology, would therefore, try to bring them under the control of the conscious. "

৩.৬ মুক্তি লাভৰ বাবে চাৰি প্ৰকাৰৰ যোগ সাধনা

মানুহৰ শাৰীৰিক, মানসিক আৰু আধ্যাত্মিক উন্নতিৰ বাবে ঋষি পতঞ্জলীয়ে প্ৰৱৰ্তন কৰা যোগ দৰ্শন বৰ উপযোগী। মোক্ষ লাভ কৰিবৰ বাবে ভাৰতীয় দাৰ্শনিকসকলে যেনে যাজ্ঞবলকৰ পৰা একেবাৰে শ্ৰীঅৰবিন্দলৈ সকলোৱে এই যোগ সাধনাক অতি গুণকাৰী আৰু আৱশ্যকীয় পদ্ধতি হিচাপে গণ্য কৰিছে। ইয়াৰ বাবে মানুহে নিজৰ দেহ, মন, ইন্দ্ৰিয়সমূহ, বুদ্ধি আৰু অহং ভাৱক শাসন কৰি শুদ্ধ আত্মাক অনুভৱ কৰিবলৈ যোগ সাধনাৰ বিভিন্ন পদ্ধতিসমূহ জনাটো নিত্যান্তই দৰকাৰী। ব্যক্তিয়ে যাতে নিজৰ আত্মাক অনুভৱ কৰিব পাৰে তাৰ বাবে যোগ দৰ্শনে এক ব্যৱহাৰিক পথ নিৰ্দেশ কৰে।

এইটো এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় যে মানুহে কেনেদৰে মুক্তি বা মোক্ষা লাভ কৰিব পাৰে? বিবেকানন্দৰ মতে যোগ সাধনাৰ দ্বাৰা এই মুক্তি বা মোক্ষ লাভ কৰিব পাৰি। 'যোগ' শব্দটোৱে এফালে ঐক্য আৰু আনফালে অসীম সত্তাক উপলব্ধি কৰি তাৰ লগত একত্ব অনুভৱ কৰিবলৈ সসীম ব্যক্তিয়ে কৰা অহোপুৰুষাৰ্থক বুজায়। মানুহৰ মনৰ লগত সামঞ্জস্য ৰাখি মোক্ষ লাভ কৰিবলৈ চাৰি প্ৰকাৰৰ যোগ সাধনাৰ অৱতাৰণা কৰা হৈছে। সেইবোৰ হ'ল— (১) কৰ্ম যোগ (২) জ্ঞান যোগ (৩) ভক্তি যোগ আৰু (৪) ৰাজ যোগ।

(১) <u>কৰ্ম যোগ</u> ঃ এই যোগে নিষ্কাম বা নিস্বাৰ্থ কাম আৰু ঈশ্বৰতে নিজকে আত্ম সমৰ্পনকে নিৰ্দেশ কৰে। প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে নিস্বাৰ্থভাৱে ফলৰ কোনো আশা নকৰাকৈ নিজৰ দায়িত্ব তথা কৰ্তব্যসমূহ সম্পাদন কৰি যাব লাগে। কৰ্ম যোগ হ'ল নিস্বাৰ্থ কৰ্ম কৰি যোৱাৰ এক পথ যিয়ে জ্ঞান লাভ কৰাত সহায় কৰি মোক্ষ লাভ কৰাৰ পথ প্ৰশস্ত কৰে।

(২) <u>জ্ঞান যোগ</u> ঃ অবিদ্যাৰ পৰাই যে মায়া বন্ধনৰ সৃষ্টি হয় সেই সত্যক উপলব্ধি কৰাত জ্ঞান যোগে সহায় কৰে। ব্ৰহ্মজ্ঞানেই হৈছে প্ৰকৃত জ্ঞান। ইয়াৰ বাবে দেহ, ইন্দ্ৰিয়সমূহ নিজৰ বশ কৰাটো অতিশয় প্ৰয়োজন। জ্ঞান যোগে ব্যক্তিক এই পাৰ্থিৱ সুখবোৰ পৰিহাৰ কৰিবলৈ শিক্ষা দিয়ে।

(৩) <u>ভক্তি যোগ</u> ঃ একান্ত উপাসনাৰ যোগেদি ঈশ্বৰক উপলব্ধি কৰিবলৈ ভক্তি যোগে উদ্বুদ্ধ কৰে। পৰম সত্তাৰ লগত ঐক্য অনুভৱ কৰিবলৈ ই হ'ল এক শৃংখলিত ভক্তি মাৰ্গ। বিবেকানন্দৰ মতে মানুহৰ নিজৰ আবেগ অনুভূতিবোৰক প্ৰকাশ কৰিব পৰা ক্ষমতা আছে যিয়ে পিছলৈ তেওঁলোকৰ কাৰ্যকলাপত বিশেষভাৱে অৰিহণা যোগায়। সেয়েহে এই আবেগ, অনুভূতিবোৰক নিয়মিতভাৱে ঈশ্বৰক বুজিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। এইদৰে এক সাধাৰণ আবেগক এক শক্তিশালী

আবেগলৈ আৰু এক সাধাৰণ মৰমক এক স্বৰ্গীয় মৰমলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিব পাৰি। ইয়াকেই ভক্তি মার্গ বোলা হয়। ইয়াৰ বাবে একান্ত উপাসনাৰ প্ৰয়োজন। ভক্তি দুই ধৰণৰ— (১) পূর্ব প্ৰয়োজনীয় ভক্তি (২) উচ্চতম ভক্তি।

(৪) ৰাজ যোগ ঃ মুক্তি লাভ কৰিবৰ বাবে পতঞ্জলিয়ে প্ৰৱর্তন কৰা এক প্ৰকাৰৰ উপায়। ইয়াত ব্যক্তিৰ মন আৰু শৰীৰত নিয়ন্ত্ৰণ কৰি কিছুমান মানসিক আৰু শাৰীৰিক ব্যায়ামৰ যেনে সমাধিৰ অনুশীলন কৰা হয়। ইয়াক ৰাজ যোগ বুলি কোৱা হয় কাৰণ ইয়াৰ দ্বাৰা অতি চমু উপায়েৰে ঈশ্বৰক উপলদ্ধি কৰা যায়। এই ৰাজ যোগত আঠটা এনে নিয়ম আছে যাক একেলগে অষ্টাংগ যোগ বুলি কোৱা হয়— (১) য়াম (২) নিয়ম (৩) আসন (৪) প্ৰাণায়ম (৫) প্ৰত্যাহাৰ (৬) ধ্যান (৭) ধর্ম (৮) সমাধি। এই সমাধি আকৌ দুই প্ৰকাৰৰ— (ক) চেতন (খ) অচেতন। বিবেকানন্দয়ো দুই প্ৰকাৰৰ স্বাধীনতাৰ কথা কৈছিল— (ক) জীৱন মুক্তি আৰু (খ) বিদেহ মুক্তি।

তেওঁৰ মতে আমি এতিয়াও ব্যক্তি হোৱা নাই। এতিয়াও আমি ব্যক্তিত্ব লাভ কৰিবলৈ সংগ্ৰাম কৰি আছো আৰু সেয়েই হ'ল অসীম যিটো মানুহৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ। সেইবাবে, "there is no individuality except in the Infinite." এইদৰে বিবেকানন্দই মত প্ৰকাশ কৰিছিল যে অসীম বা আত্মাই হৈছে একমাত্ৰ ব্যক্তি। ইয়াত বিভক্ত কৰিবও নোৱাৰি নাইবা ভাঙি ভাগ ভাগো কৰিব নোৱাৰি। ইয়েই হ'ল একেটা অবিভক্ত ঐক্য চিৰদিনৰ বাবে আৰু ইয়াকে ব্যক্তি বুলিব পাৰি আৰু ইয়েই হৈছে প্ৰকৃত ব্যক্তি বা ব্যক্তিৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ। প্ৰত্যক্ষ ব্যক্তিয়ে কেৱল এই ব্যক্তিত্বক প্ৰকাশ কৰিবলৈ অহৰহ সংগ্ৰাম কৰে যিটো সম্পূর্ণকৈ তেওঁলোকৰ ক্ষমতাৰ বাহিৰত, কিয়নো ক্ৰমবিকাশ আত্মাৰ ক্ষেত্ৰত সম্ভৱ নহয়। এই বিশ্বখনত যিবোৰ পৰিৱর্তন হৈ থাকে সেইবোৰ আত্মাৰ ক্ষেত্ৰত নহয়। সেইবোৰ মাত্ৰ প্ৰকৃতিৰ ক্ৰমবিকাশ আৰু তাৰ মাজেদিয়েই আত্মাই প্ৰকাশ কৰে।

পৰম্পৰাগত হিন্দু ধাৰণা অনুসৰি দ্ৰব্যৰ মাজত সোমাই আত্মা বদ্ধ বা বান্ধোনত থাকে আৰু মানৰ জীৱনৰ লক্ষ্য হ'ল যে আত্মাটোক এই দেহ বা দ্ৰব্যৰ বন্ধনৰ পৰা মুক্ত কৰিব লাগে। বিবেকানন্দৰ মতে, মানৰ জীৱন এক যুদ্ধক্ষেত্ৰহে, কাৰাগাৰ নহয় আৰু প্ৰত্যেক মানুহৰে মাজত যথেষ্ট শক্তি থাকে যাৰ সহায়ত তেওঁলোকে সেই জীৱন যুদ্ধত জয়ী হৈ ওলাই আহিব পাৰে। তেওঁ মানৱতাৰ বিষয়ে দিয়া বাতৰিটোৱেই আছিল শক্তি তথা আশাৰ প্ৰতীক। তেওঁৰ শক্তিৰ তত্ত্বটো দৰাচলতে মানুহৰ মাজত থকা দেৱত্বৰ ধাৰণাৰ পৰাই উৎপত্তি হৈছে। "Say to your own minds, 'I am He, I am He'....That is the truth, the infinite strength of the world is yours."

কিছুমান সমালোচকৰ মতে অদ্বৈত বেদান্ত দর্শনে কেৱল সকলো জীৱৰ অস্তিত্বৰ আধাৰত ব্ৰহ্মকেই একমাত্ৰ সত্তা ৰূপে স্বীকাৰ কৰিছে যিয়ে সম্পূর্ণৰূপে মানৱীয় অস্তিত্বক মূল্যহীন কৰি তুলিছে। কিন্তু স্বামী বিবেকানন্দৰ মতে এইটো এটা ভুল ধাৰণা। ব্ৰহ্ম আৰু আত্মাৰ মিলনে এইটোৱে দর্শায় যে মানুহৰ মাজত প্ৰচুৰ পৰিমাণৰ শক্তি তথা সম্ভাৱনা থাকে যিয়ে তেওঁলোকক

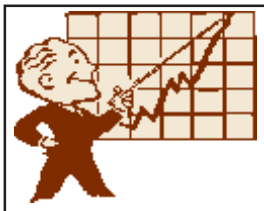
মহান তথা উচ্চ হ'বলৈ সাহস দিয়ে। ঈশ্বৰ আৰু মানুহৰ মাজৰ পাৰ্থক্য কেৱল উপাধিতহে। মানুহেই হৈছে প্ৰকাশৰ উচ্চতম আকাৰ। বিবেকানন্দৰ মতে প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে নিজৰ মাজত অন্তৰ্নিহিত দেৱত্বক নিজে নিজেই উপলব্ধি কৰিব পাৰে। মানৱ জীৱনটোৱেই হৈছে এক স্বকীয় বিকাশৰ পৰিধি। প্ৰত্যেক মানুহৰে অন্তৰত নিজৰ সীমাৰ বা ক্ষমতাৰ বাহিৰলৈ গৈ বিশ্ব আত্মাক উপলব্ধি কৰাৰ এক স্বাভাৱিক মনোবৃত্তি সদায় থাকে।

মানৱ বুৰঞ্জীয়েও অৱশ্যে ইয়াকে প্ৰমাণ কৰে যে মানৱ জীৱনৰ এই উচ্চ ক্ষমতা তথা মনোবৃত্তিয়ে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ঠাইত ব্যক্তি ভেদে বিভিন্ন ভাগে বাৰে বাৰে নিজকে প্ৰকাশ কৰিছে। সেই শক্তি তথা মনোবৃত্তিবোৰ মানৱ আত্মাত ওপৰৰ পৰা প্ৰদান কৰা হোৱা নাই। বৰঞ্চ ই উৎপন্ন হৈছে "A spring of Infinite power is coiled up and is inside this little body, and that spring is spreading itself." বৰ্তমানে মানুহে আধুনিক বিজ্ঞানৰ মানৱ জীৱনলৈ আগবঢ়োৱা উপহাৰবোৰ ব্যৱহাৰ কৰি সন্তুষ্টি লাভ কৰে। তথাপিও ইয়াৰ মাজতো মানুহে নিজে নিজকে প্ৰশ্ন কৰে আমি এই অভিজ্ঞতালব্ধ বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ডখনত সুখীনে? এই পৃথিৱীৰ বাহিৰত আমি কাৰোবাৰ কথা ভাবিব বা ক'ব পাৰোনে? কোনো মানুহে এনে ধৰণৰ প্ৰশ্নৰ পৰা হাত সাৰি যাব নোৱাৰে আৰু ইয়েই মানুহক অসুখী কৰি তোলে। এই সকলোবোৰ হৈছে মাত্ৰ আমাৰ অবিদ্যাৰ বাবে যাৰ ফলত আমি নিজে নিজৰ অন্তৰ আত্মাক অনুভৱ কৰিব নোৱাৰো। আমাৰ এই মানৱ দেহৰ মাজত থকা সৰু সূক্ষ্ম ব্যক্তিগত আত্মাটোৱেই হৈছে সকলো চিন্তা ভাবনাৰ মূল কাৰণ। সেইবাবে আমি এই আত্মাটোৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ জানিবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত। আমাৰ আত্মাটোৱেই হৈছে পৰম সত্তাৰো আত্মা। মানুহৰ সীমিত দিশটোৱো অসীম সত্তাৰ মাজতেই অন্তৰ্ভুক্ত।

বিবেকানন্দ এজন পৰম্পৰাগত বেদান্ত দৰ্শনৰ গাঢ় বিশ্বাসী আছিল আৰু সেয়েহে তেওঁ মানুহক অমৰত্বৰ পুত্ৰ বুলি গণ্য কৰিছিল। একেজন মানুহে বিভিন্ন সময়ত একেটা মানৱ সত্য তথা সত্তাত বিচৰণ কৰে। সেয়েহে মানুহ সম্পৰ্কে আগবঢ়োৱা কোনো তত্ত্বই বৰ্তমানলৈ চূড়ান্ত বুলি প্ৰমাণিত হোৱা নাই।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা এটা কথাই ক'ব লাগিব যে বিবেকানন্দৰ একমাত্ৰ আদৰ্শ আছিল উপনিষদীয় আদৰ্শ 'অহম্ ব্ৰহ্মাস্মি' — 'ময়েই ব্ৰহ্ম'ক উপলব্ধি কৰা।

এইদৰেই বিবেকানন্দ এজন সঁচা অৰ্থত বেদান্ত দৰ্শনৰ সমৰ্থক আছিল। তেওঁৰ সকলোবোৰ আলোচনাৰ মাজৰ পৰা এইটো ধাৰণাই ওলাই যে সসীম ব্যক্তি আৰু অসীম সত্তা নিতান্তই একেটা সত্তা। সেই অসীম সত্তাই একোজন ব্যক্তিৰ মাজেৰেই নিজকে প্ৰকাশ কৰে। তেওঁ ব্যক্তি সম্পৰ্কে দিয়া ধাৰণাই প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য, পৰম্পৰাগত তথা আধুনিক ব্যক্তি সম্পৰ্কে থকা ধাৰণাসমূহ একে লগ কৰিছে। ইয়াৰ উপৰিও তেওঁৰ মতবাদটো আধুনিক বিজ্ঞানৰ লগতো ৰজিতা খায়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৯। তলৰ উক্তিবোৰ সঁচা নে মিছা লিখক ঃ—

(ক) বিবেকানন্দৰ ১২ জানুৱাৰী তাৰিখে কলিকতাত জন্ম হৈছিল (সঁচা/মিছা)

(খ) শৈশৱত তেওঁক নৰেন্দ্র নামেৰে নামকৰণ কৰা হৈছিল। (সঁচা/মিছা)

(গ) ১৯৮১ চনত তেওঁ ৰামকৃষ্ণক লগ পাইছিল। (সঁচা/মিছা)

(ঘ) ধর্ম মহাসভাখন সোতৰ দিনলৈ অবিচ্ছিন্নভাৱে চলি আছিল (সঁচা/মিছা)

প্রশ্ন নং ১০। খালী ঠাই পূৰণ কৰক ঃ

(ক) বিবেকানন্দৰ দর্শনৰ মূল ধাৰণা হ'ল _____ ।

(খ) বিবেকানন্দই _____ ব্যক্তি আৰু _____ ব্যক্তিৰ মাজত এক পৃথকীকৰণ কৰিছিল।

(গ) মানুহৰ বাবে স্বাধীনতা লাভ কৰিবলৈ _____ যোগ আছে।

প্রশ্ন নং ১১। প্রত্যক্ষগত ব্যক্তি আৰু প্রকৃত ব্যক্তিৰ মাজত পৃথকীকৰণ কৰক।

_____

_____

_____

প্রশ্ন নং ১২। জ্ঞান যোগ কি?

_____

_____

_____

চিন্তাচর্চা কৰক ঃ ৩.১

বিবেকানন্দ এজন ব্যৱহাৰিক বেদান্তিক? ইয়াক আপুনি কেনেদৰে প্রমাণ কৰিব? চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

_____

_____

_____

যোগ দর্শন মানুহৰ শাৰীৰিক, মানসিক আৰু আধ্যাত্মিক কল্যাণৰ বাবে বৰ উপযোগী। মোক্ষ বা মুক্তি লাভ কৰিবলৈ বিবেকানন্দই আগবঢ়োৱা যোগ সাধনা সমূহ কি কি? চমুকৈ লিখক।

_____

_____

_____

৩.৮ আধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকেলো

১। Swami Vivekananda (1947). Complete Works of Swami Vivekananda. Advaita Ashrama.

২। Radhakrishnan, S. (1997). The Principal Upanisad. New Delhi: Harper Collins Publishers India Pvt. Ltd.

৩। Lal. K. Basant. (1990). Contemporary Indian Philosophy. Motilal Benarsi Dass.

৪। Raju. P.T. (1995). The Concept of Man. Collins.

৫। Royce, Josiah. (1990). The World and the Individual. New York. Mac Millan Co.

৩.৭ অধিক জানিবলৈ

- ১৮৮৩ চনত কলিকতাত বিবেকানন্দৰ জন্ম হৈছিল।
- বিবেকানন্দ এজন প্রখ্যাত ভাৰতীয় চিন্তাবিদ আছিল।
- তেওঁ ভাৰতীয় চিন্তাধাৰাক পুনৰ্জীৱিত কৰিছিল।
- তেওঁক এজন ব্যৱহাৰিক বেদান্তিক হিচাপে গণ্য কৰা হয়।
- বিবেকানন্দৰ দর্শন অদ্বৈত আদর্শ "Brahman Satyam, Jagat Mithya, Jivo Brahmaiva Naparah."ৰ ওপৰত প্রতিষ্ঠিত।
- বিবেকানন্দই মানুহক আত্মবিশ্বাসী হ'বলৈ অনুপ্রেৰণা যোগাইছিল।
- তেওঁ প্রত্যক্ষগত ব্যক্তি আৰু প্রকৃত ব্যক্তিৰ মাজত পৃথকীকৰণ কৰিছিল। মনস্তাত্ত্বিক আৰু শাৰীৰিক গঠনে প্রত্যক্ষগত ব্যক্তিক গঠন কৰে আৰু প্রকৃত ব্যক্তি হৈছে আত্মা।
- বিবেকানন্দৰ মতে মানুহে যোগ সাধনা কৰি মোক্ষ লাভ কৰিব পাৰে। তেওঁ পতঞ্জলিৰ দ্বাৰা প্রৱর্তিত যোগ মনস্তত্ত্বৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল।
- মোক্ষ বা মুক্তি লাভ কৰিবলৈ চাৰি প্রকাৰৰ যোগ সাধনা আছে— (১) কর্ম যোগ (২) জ্ঞান যোগ (৩) ভক্তি যোগ (৪) ৰাজ যোগ।

৩.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ স্বামী বিবেকানন্দৰ ১৮৬৩ চনত জন্ম হৈছিল।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কলিকতাত।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৮৮১ চনত বিবেকানন্দই ৰামকৃষ্ণৰ লগ পাইছিল।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৮৯৩ চনত।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ হয়।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ হয়।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিবেকানন্দৰ দর্শনৰ মুল ধাৰণা হ'ল অদ্বৈতবাদ।

৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিবেকানন্দৰ মতে উজ্জ্বল দেহে 'সূক্ষ্ম দেহ' বা ক্ষুদ্র দেহক আঙুলিয়াই। ই হ'ল মনৰ আধাৰ। আত্মা স্পষ্ট দেহ আৰু ক্ষুদ্র দেহৰ পৰা বহু ওপৰত।

৯ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) নৰেন্দ্র (খ) ৰামকৃষ্ণ পৰমহংস (গ) ১৮৯৩ (ঘ) ব্যৱহাৰিক বেদান্তিক।

১০ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) হয় (খ) হয় (গ) হয় (ঘ) হয়।

১১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) অদ্বৈতবাদ (খ) প্রত্যক্ষ ব্যক্তি আৰু প্রকৃত ব্যক্তি (গ) চাৰিটা যোগ সাধনা।

১২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ মনস্তাত্ত্বিক গাঁথ নিয়ে প্রত্যক্ষগত ব্যক্তিক গঠন কৰে। আত্মাই হৈছে প্রকৃত ব্যক্তি যি এক, অসীম আৰু সকলোতে বিৰাজমান আৰু প্রত্যক্ষগত ব্যক্তিয়েই হৈছে এই প্রকৃত ব্যক্তিৰ এক সীমিত ৰূপ। আনহাতে, প্রত্যক্ষগত ব্যক্তিয়েই হৈছে প্রকৃত ব্যক্তিৰ যি দেশ কালাতীত তাৰ এক অনুজ্জ্বল প্রতিফলন মাত্র।

১৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ই হ'ল চাৰিটা যোগৰ সাধনাৰ ভিতৰৰ এটা। ইয়ে অবিদ্যাৰ পৰা আমাক মুক্ত হৈ সত্য সম্পর্কে জ্ঞান লাভ কৰিবলৈ অনুপ্রেৰণা যোগায়। গতিকে জ্ঞান যোগক মোক্ষ বা মুক্তি লাভ কৰাৰ বাবে এক গুৰুত্বপূর্ণ পথ হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়।

৩.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চমু প্রশ্ন—

(১) বিবেকানন্দই কোন চনত জন্ম গ্রহণ কৰিছিল?

(২) বিবেকানন্দৰ শৈশৱৰ নামটো কি?

(৩) বিবেকানন্দৰ বন্ধু, দার্শনিক আৰু পৰামর্শদাতা কোন আছিল?

(৪) ধৰ্ম মহাসভাত বিবেকানন্দই অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল নে?

(৫) বৌদ্ধ ধৰ্মৰ আদৰ্শৰ দ্বাৰা তেওঁ অনুপ্ৰাণিত হৈছিল নে?

(৬) বিবেকানন্দৰ দৰ্শন কিহৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত?

(৭) বিবেকানন্দই দুই ধৰণৰ ব্যক্তিৰ মাজত পৃথিকীকৰণ কৰিছিল—সেই দুটা কি কি?

(৮) ব্যৱহাৰিক বেদান্তিক হিচাপে কাক গণ্য কৰা হয়?

(৯) বিবেকানন্দৰ মতে উজ্জ্বল দেহ কি?

(১০) 'অহম্ ব্ৰহ্মাস্মি' ৰ অৰ্থ কি?

(খ) চমু প্ৰশ্ন—(১৫০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক)

(১) বিবেকানন্দৰ জীৱনী সম্পৰ্কে চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

(২) বিবেকানন্দৰ দৰ্শনত প্ৰভাৱ পেলোৱা উৎসসমূহ কি কি চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

(৩) বিবেকানন্দৰ দৰ্শনৰ মূল ধাৰণাসমূহ উল্লেখ কৰক।

(৪) প্ৰত্যক্ষ ব্যক্তি আৰু প্ৰকৃত ব্যক্তিৰ মাজৰ পাৰ্থক্য দেখুৱাওক।

(৫) যোগ সাধনাবোৰ কি কি? চমুকৈ আলোচনা কৰক।

(৬) অষ্টাংগিক মাৰ্গত থকা আঠটা নিয়ম কি কি? চমুকৈ আলোচনা কৰক।

(৭) অদ্বৈত বেদান্তৰ ওপৰত এটা সমালোচনামূলক ব্যাখ্যা আগবঢ়াওক।

(গ) দীঘল প্ৰশ্ন—(৩০০-৫০০ টা মান শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক)

(১) বিবেকানন্দৰ ব্যৱহাৰিক বেদান্ত সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

(২) ব্যক্তিয়ে মোক্ষ বা মুক্তি লাভ কৰিবৰ নিমিত্তে বিবেকানন্দই আগবঢ়োৱা যোগ সাধনাসমূহ আলোচনা কৰক।

(৩) বিবেকানন্দৰ দাৰ্শনিক চিন্তাধাৰাৰ প্ৰধান ধাৰণাসমূহ আলোচনা কৰক।

(৪) মোক্ষ বা মুক্তি লাভ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত যোগ সাধনা সমূহৰ গুৰুত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

** *** **